

KÉZFOGÁSOK

EGY IRODALOMSZERVEZŐ ÉS MŰFORDÍTÓ KÖSZÖNTÉSE

»Így, szerte a világon, amerre csak gondolatom száll, avagy megáll, mindenütt hűséges és hallgatag hidakra talál, mint ama örök és örökké kielégíthetetlen emberi vágyra, hogy összefűzze, kibékítse és egybekapcsolja mindazt, ami elménk, szemünk és lábunk előtt felbukkan, hogy ne legyen megosztás, ne legyen ellentét, sem pedig elválás.«

Ivo Andrić *Hidak* című kis írásából való ez a néhány sor, s a hetvenéves Csuka Zoltánt köszöntő cikkünk élén idéznünk kétszeresen is jogos. Egyrészt mert ezt is, mint Andrić világhírű regényét, a *Híd a Drinánt*, Csuka Zoltán fordította, másrészt azért, mert Csuka életművének értelmét s jellegét minden jellemzésnél hitelesebben tükrözi. Nemcsak a műfordítóra érvényes tehát, hanem az irodalomszervezőre s a költőre is.

Tudjuk, hogy a magyar műfordítás-kultúra milyen értékekkel dicsekedhet. A görögöktől Shakespeare-ig, a Kalevalától Tolsztojig, Dantétől Baudelaire-ig és tovább egymást múlják fölül az eredetivel versengő teljesítmények. Ebben a nagy gazdagságban a jugoszláv népek irodalma viszonylag szerényen képviselte magát, noha a két nép történelme sok ponton érintkezett, többször össze is forrt, s a legjobbak rég fölismerték, hogy ezt a tejtestvériséget az irodalmak cseréje tudatosíthatja a leghatékonyabban. A fölismerés azonban keveset változtatott a helyzeten: a figyelem fő iránya továbbra is Nyugat-Európa maradt. Ezt az aránytalanságot a jugoszláv irodalmakat illetően Csuka Zoltán munkássága szüntette meg.

Szám szerint nyolcvanra tehető az általa magyarra fordított alkotások száma, s köztük olyan művek is találhatók, mint Njegoš *Hegyek koszorúja* című nagy poémája, Krleža *kaj nyelvjárásban irt versei*, Crnjanski *Örökös vándorlás* című regénye. Figyelme átfogja a jugoszláv népek egész irodalmát a népballadáktól s a dalmát reneszánsz termésétől Derviš Sušić boszniai író nemrég megjelent művéig. Nemcsak időben tehát, hanem szélességben is minden jugoszláv nép irodalmát. Nem véletlen, hogy ő írta meg magyarul a jugoszláv irodalmak történetét is.

Természetes, hogy ilyen erőfeszítéshez nem elég egy-egy mű híre, varázsa, egy-egy vállalkozás ihlete, ehhez mély belső források kelleneek. S ezen a ponton kapcsolódik össze Csuka műfordítói és költői munkássága. Amikor az ellenforradalmi Magyarországról Újvidékre jött, közelről mérhette a két ország népeinek egymásrautaltságát. Ezért érezhette annyira sürgetőnek a hidverés föladatát. És azt is látta, hogy ez a szándék a másik oldal értelmiségének jobbjában is megvan. A velük, Milan Dedinaccal, Boško Tokinnal, Žarko Vasiljevićtyel s Todor Manojlovićtyal való összefogás zálogaként jöttek létre első műfordításai. Az expresszionizmus balszárnyához tartozó költőt a szocializmus közös ügye sarkallta erre a szövötkezésre. A műfordítás tehát nála mély világnézeti indítékből nőtt ki. S ezért válhatott életbetöltő szenvedéllyé.

Ehhez persze az is kellett, hogy értse és kövesse a fordított irodalmak hullámverését, velük éljen. »Ma már elmondhatom — mondta egy nyilatkozata alkalmával —, hogy a szerbhorvát éppúgy bennem van, mint a magyar...« S a kapcsolat szorosságát vallomásánál is meggyőzőbben bizonyítja az, hogy a klasszikusok fordítása mellett a jelen eseményeit is az érdekelt ajzott figyelmével követi, s van mű, melyről már megjelenése előtt tudja, hogy le kell fordítania. Bori Imre az időszerezés iránti különös fogékonyságként méltatja ezt az avatottságot, ezt az otthonosságot.

Nehéz volna eldönteni, hogy az irodalomszervező sarkallta-e a műfordítót, vagy a műfordító keresett hatékonyabb fórumot szándékai érvényesítésére. Bizonyára mindkettőt a magatartás gyökerén rejlő hídépítő szándék látta el energiával és szellemi inspirációval. Való igaz, hogy Csuka Zoltán folyóiratai — az aktivista Úttól, a Vajdasági Íráson s A Mi Irodalmunkon át a Kalangyáig — ugyanazt a célt törekedtek megvalósítani: a jobbak összefogását s ennek révén az itteni magyarság szellemi regenerálódását. Így lett ő a külön létre berendezkedő jugoszláviai magyar irodalom műhelyalapítójának egyike, s a híd, melyet a két nagy irodalom között műfordításaival épített, ezeket a műhelyeket is minősítette, igazolta. Szorgalma és eredményei beleépültek abba az alapba, amelyre most szeretnének fölrakni a falakat, s ha jól rakjuk, ha munkánk időállóvá szilárdul, abban mindig ő is jelen lesz. Ezért esik jól őt, az egykori szabadkai szerkesztőt holnap, hetvenedik születésnapján külön is köszöntenünk.